

САМОСТІЙНА РОБОТА З ФЕХТУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

І.В. Кривенцова, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Анотація. Самостійна робота з фехтування — це свідомо фізкультурно-спортивна діяльність яка спрямована на фізичний розвиток, самовдосконалення, реалізацію себе як особистості. Вміння правильно підбирати фізичні вправи, самостійно контролювати і коректувати свій фізичний стан, сформована потреба до здорового способу життя у студентів — майбутніх педагогів, саме через їх професійну діяльність, — є запорукою підготовки здорової нації.

Ключові слова: студент, фізичне виховання, фехтування, самостійна робота.

Постановка проблеми. Сучасні соціально-економічні та політичні зміни, які відбуваються в нашій країні, потребують детального аналізу та суттєвих реформ у сфері освіти. Це стосується й фізичного виховання у вищих навчальних закладах. Як зазначив міністр освіти і науки України С.М. Ніколаєнко: «...Важливо у студентському середовищі підтримувати стимул до здорового способу життя, занять спортом і фізичною культурою. Треба досягти такого рівня, щоб заняття фізичною культурою не було примусовим, а виявом внутрішньої потреби студента. Саме через фізичну культуру і спорт можна протистояти негативному впливу вживання наркотиків, алкоголю тощо...» [1].

Основними керівними документами для практичної діяльності всіх організацій, структур і осіб, котрі здійснюють процес фізичного виховання є Закон України «Про фізичну культуру і спорт», Державна програма розвитку фізичної культури, «Концепція фізичного виховання в системі освіти України» та Національна доктрина розвитку освіти. У цих документах визначається, що пріоритетними завданнями системи освіти є виховання людини в дусі відповідального ставлення до власного здоров'я і здоров'я оточуючих як найвищої індивідуальної та суспільної цінності. У зв'язку з цим самостійна підготовка студентів з усіх дисциплін і в тому числі з фізичного виховання виходить на перший план.

Сучасна вища школа України, орієнтуючись на Болонський процес, реформує свої навчальні плани і програми. Значно збільшується кількість годин, спрямованих на самостійну роботу студентів. До сьогодні самостійна робота поширюється на всі академічні дисципліни, окрім фізичного виховання.

Значна роль у загальному та професійному розвитку майбутніх педагогів належить саме фізичному вихованню як навчальній дисципліні й як однієї з підсистем цілісного педагогічного процесу. Але

ці аспекти фізичного виховання майбутніх педагогів надто викривлені. Часто не враховується, що майбутній учитель повинен бути носієм цінностей, накопичених культурою людства, тим, хто відтворює суспільні відносини. Ігнорується формування мотиваційної сфери студентів у процесі фізкультурно-спортивної діяльності, яка має практично вказівний, регламентуючий характер. Процес фізичного виховання не перетворюється на процес самовиховання і самовдосконалення особистості, що негативно впливає на формування професійно-ціннісних орієнтацій учителя. Недостатня освіченість студентів у сфері фізичної культури суттєво знижує оздоровчий ефект занять, звужує перенос отриманих знань на формування здорового способу життя, культури навчальної праці, побуту та відпочинку. Фізична культура і спорт для більшості сучасних і майбутніх вчителів на жаль, ще не стали особистісною цінністю та не знайшли свого відбиття в їхньому образі життя, який повинен стати взірцем для учнів.

Складовою фізичної культури є фехтування, яке має великі можливості щодо самостійної роботи як частини фахової підготовки майбутніх педагогів.

Не викликає сумнівів щодо доцільності самостійної роботи з фехтування студентів — майбутніх педагогів для їх професійної підготовки.

Аналіз останніх досліджень.

З часів Я.А. Коменського у педагогіці наголошується на необхідності привчати учнів до самостійної роботи, яка своїми наслідками буде мати самостійність як якість особистості [2]. Поняття «самостійна робота» досліджувалося у дидактиці протягом тривалого періоду. На її значення та необхідність вказували Ж.-Ж. Русо, Г.С. Сковорода, А. Дистервег, К.Д. Ушинський, М.О. Корф, Д.І. Тихомиров, М.І. Пирогов, В.О. Сухомлинський та інші видатні педагоги.

Б.П. Єсіпов дає таке визначення самостійній роботі: «це така робота, яка виконується за умо-

ви відсутності безпосередньої участі вчителя, при цьому учні свідомо прагнуть досягти поставленої мети, виявляючи свої зусилля та виражаючи в тій чи іншій формі результати своїх розумових чи фізичних дій» [6, с. 15].

В.І. Пятков вважає, що формування ставлення майбутніх учителів до фізичної культури повинно розглядатися як невід'ємна частина професійно-педагогічної підготовки студентів вищих навчальних закладів та засобів формування різнобічно розвинутої особистості. Для досягнення цієї багатоаспектної мети в педагогічному вузі необхідно враховувати вплив різноманітних факторів. Виходячи з цього створювати відповідні умови для занять фізичними вправами [3].

М.Х. Коджешау виявив фактори, які визначають фізкультурно-спортивну активність студентів. Він пропонує використовувати комплексний підхід — коли всі фази процесу формування потреб і вмінь самостійно займатися може забезпечити лише сукупність формування знань і переконань у необхідності використовувати засоби фізичної культури щоденно [4].

Усе це повною мірою стосується й фехтування як складової частини фізичного виховання. Водночас досліджень щодо організації самостійної роботи студентів з фехтування, що є важливою складовою професійної підготовки майбутніх вчителів, не проводилося.

Постановка завдань.

Мета статті — обґрунтувати необхідність самостійної роботи студентів з фехтування як складової професійної підготовки у ВНЗ для формування важливих особистісних і професійних якостей майбутнього педагога.

Завданнями роботи є: обґрунтувати умови успішної організації самостійної роботи з фехтування майбутніх вчителів, яка приведе до формування стійкої потреби у самостійних заняттях фізичними вправами і фехтувальною гімнастикою.

Результати дослідження.

У Наказі МОН України від 14.11.2003 року «Про затвердження навчальних програм з фізичного виховання для вищих навчальних закладів України I—II, III—IV рівнів акредитації» йдеться про те, що: навчальна дисципліна «Фізичне виховання» вивчається у вищих навчальних закладах усіх рівнів акредитації, незалежно від форми власності і підпорядкування, в обсязі 4-х академічних годин на тиждень протягом всього періоду навчання (окрім останнього випускного семестру); пропонується проводити додаткові заняття та змагання із популярних серед студентської молоді видів фізичних вправ, спорту, туризму з тим, щоб загальний обсяг рухової активності студентів становив не менш 8—10 годин на тиждень.

На сучасному етапі в багатьох вищих навчальних закладах України, на превеликий жаль, досі ще не створені умови щодо виконання цих положень Наказу. У деяких ВНЗ не на всіх курсах обсяг навчальних годин з фізичного виховання становить 4 години на тиждень (часто 2 години). Проведення додаткових занять з видів спорту потребують матеріальної бази (стадіонів, спортивних залів, майданчиків тощо), викладацьких годин на спортивні секції, бажання студентів відвідувати ці секції за розкладом у позааудиторні години. І саме тут самостійна робота студентів з фізичної культури може допомогти у вирішенні цих проблем і виконати необхідні години їх рухової активності. Умовою цього є формування стійкої потреби в заняттях, показ можливостей фізичної культури, зокрема фехтування, для формування професійних якостей майбутніх вчителів.

У Харківському національному педагогічному університеті ім. Г.С. Сковороди на 4-х гуманітарних факультетах був введений курс «Фехтування» як засіб фізичного виховання. Розроблена робоча програма з курсу.

Вирішення основних завдань навчального курсу «Фехтування» повинно привести до таких позитивних змін в якості професійної підготовки майбутніх вчителів:

1. Підтримці високої здібності до роботи в процесі багаторічного навчання, підвищення рівня фізичного здоров'я.
2. Формування стійкої потреби в заняттях фізичними вправами, ведення здорового способу життя.
3. Забезпечення готовності випускників до активної трудової діяльності, опанування рухливими вміннями та навичками які нададуть змогу краще адаптуватися до сучасних ринкових умов.

Фізична культура і її складова фехтування, як навчальний предмет мають бути спрямовані не тільки на динамічний, а й на розумовий, моральний, естетичний розвиток особистості, її самореалізацію. Фізичне виховання, як педагогічний процес, спрямоване на фізичне й духовне вдосконалення і розвиток людини шляхом повторення активних рухових дій при систематичному виконанні елементів здорового способу життя [5, 6].

Дисципліна «Фізичне виховання» у школах і вузах України переважно складається із загально-розвивальних вправ, елементів спортивних ігор, легкої атлетики, гімнастики. Як правило, це механічне відтворення певних рухів які не несуть ні якого смислового навантаження. У той час як всі фехтувальні рухи при обдуманому підході до їх виконання несуть у собі виховну, тактичну і стратегічну спрямованість. Фехтування — це один з видів єдиноборств, але на відміну від багатьох з них, тут

немає вагових категорій, контакт з супротивником опосередкований через холодну зброю, немає такого частого травматизму як у інших видах єдиноборств (боротьбі, боксі, східних єдиноборствах). Як єдиноборство фехтування спрямоване на взаємодію суперників. Тут важливим є контроль за рухами противника і ситуацією бою, що постійно змінюється. Фехтування сприяє розвитку взаємодії не тільки на фізичному, а й психологічному рівні, що є важливішим для прийняття майбутніми педагогами особистісно-орієнтованої парадигми освіти.

Самостійна робота студентів з фехтування передбачає:

- самостійну роботу студента під наглядом і за завданням викладача в спортивному залі на занятті (що сприяє тактичному і стратегічному мисленню);
- самостійну роботу дома за завданням викладача (що сприяє розвитку потреби до здорового способу життя).

Оскільки самостійна робота — вид пізнавальної діяльності, то, як і до будь-якої діяльності, до неї можна віднести такі характеристики: змістовну (пізнавальні завдання як мета, стимул, ядро діяльності); процесуальну (здійснення роботи в різних умовах); особистісну (прагнення та вміння самостійно вчитися). Завдання викладача викликають у студентів мотиваційну установку. Студенти, аналізуючи зміст завдання, використовуючи наявні знання та практичний досвід, усвідомлюють та обмірковують мету, завдання, намічають план дій з його виконання та передбачуваний орієнтир — результати роботи. Потім йде виконання завдання та самоконтроль.

Ознаками самостійної роботи є:

- виділення спеціального часу на самостійну роботу;
- наявність завдання викладача;
- внутрішня мотивація до самостійної роботи;
- керівництво з боку викладача;
- відсутність безпосередньої допомоги з боку викладача;
- наявність вольових зусиль студентів для подолання труднощів при виконанні завдання [7, с. 12].

Спільними вимогами до організації самостійної роботи є:

- цілеспрямованість робіт (забезпечується висуванням завдань студентам, бо цілі роботи містяться звичайно у завданні);
- регулярність робіт (на практиці здійснюється регулярним висуванням завдань студентам);
- системність (забезпечується використанням завдань, які пов'язані між собою та мають певну структуру, окремі ланки входять до складу блоків, які об'єднані у лінійну сукупність блоків.

Ознаки об'єднання завдань у систему можуть бути різними:

- за тематикою, за способом організації виконання, за дидактичною метою та ін.);
- послідовність (забезпечується ускладненням завдань на різних підставах);
- раціональне сполучення самоорганізації та самокерівництва студентів з організацією та керівництвом з боку викладача;
- забезпечення готовності (здатності та прагнення) студентів до самостійної діяльності (здійснюється завдяки виконанню усіх перелічених вимог, а також завдяки виконанню особливих вимог для самостійної роботи) [7, с. 13].

Тому ми пропонуємо в зміст професійної підготовки майбутнього вчителя включати не тільки механічне відтворення фізичних вправ без розуміння мети, призначення, а й організацію засвоєння:

1. Знать про: природу людини, основи теорії фізичної культури, основи теорії самовиховання, самопізнання фізичних і функціональних можливостей, особистісні якості людини.
2. Емоційно-ціннісного ставлення до фізичної культури (потреби, мотиви, інтереси в сфері фізичної культури; розвиток емоційно-вольових якостей особистості).
3. Вміння ставити перед собою мету, керувати власними діями, здійснювати самоконтроль і застосовувати прийоми самовиховання на практиці.

Цей зміст реалізується на заняттях з фехтування на академічних годинах, заняттях з тренерами в секційних групах для додаткового (поглибленого) вивчення фехтування, участі у змаганнях (від факультетських до міжвузівських). Але це не охоплює переважну більшість студентів. Як правило це ті студенти які вже зі школи мають потребу до свого фізичного вдосконалення. Вони беруть участь у змаганнях з більшості видів спорту. Ми ставимо перед собою мету сформувати у якомога більшої кількості майбутніх педагогів стійку потребу в самостійних заняттях фізичними вправами що приведе до формування здорового способу життя. Засобами цього є: стимулювання студентів до самостійної роботи, а також індивідуальний підхід, що вимагає вивчення ціннісних орієнтацій, потреб у фізичному самовдосконаленні, професійної підготовки. У проведеному нами опитуванні студентів, ми виявили що індивідуальними мотивами до занять фізичним вихованням і фехтуванням є майже однакові причини, але, як видно з таблиці, фехтування приваблює саме своєю інтелектуальною спрямованістю.

Висновки. Таким чином, самостійні заняття фехтуванням — це свідомо фізкультурно-спортивна діяльність, яка спрямована на фізичний розвиток, самовдосконалення, реалізацію себе як особистості,

Результати опитування студентів

Фізичне виховання	Фехтування
<ol style="list-style-type: none"> 1. Власний вигляд (вага, фігура). 2. Організоване дозвілля. 3. Товариське спілкування. 4. Бажання бути успішним, розкрити і розвинути свої здібності. 5. Власне фізичне вдосконалення. 6. Оволодіння новими знаннями, вміннями, навичками. 7. Вміння планувати свій час. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Власний вигляд (вага, фігура). 2. Організоване дозвілля. 3. Товариське спілкування. 4. Оволодіння новими знаннями, вміннями та навичками. 5. Бажання бути успішним, розкрити і розвинути свої здібності. 6. Бажання бути неповторним, особливим (досягти спортивних перемог). 7. Власне фізичне вдосконалення. 8. Здібність приймати вірне рішення у стислий час. 9. Інтелектуальність виду спорту. 10. Знайомство з холодною зброєю різних часів та епох (хлопці). 11. Вміння планувати свій час.

в тому числі і своїх професійно-педагогічних якостей. Організація цих занять спрямована на те, щоб студент виявив бажання до свого фізичного саморозвитку, знав би як це робити, вмів правильно підбирати фізичні вправи, самостійно контролювати і коректувати свій емоційний та фізичний стан і підготовленість, усвідомлював значення здорового способу життя і ніс це переконання до майбутніх учнів.

Список літератури

1. Ніколаєнко С.М. Вища освіта і наука — найважливіші сфери відповідальності громадянського суспільства та основа інноваційного розвитку // Освіта України №24 від 29.03.2005. — С. 4—8.
2. Коменский Я.А. Великая дидактика. Избр.пед.соч./ Под ред. А.Н.Красновского, — М.: Гос.уч.пед.изд-во МП РСФСР, 1955. — С. 9.
3. Пятков В.В. Формирование мотивационно-ценностного отношения студентов к физической культуре (на материале педвузов): Дис...канд.пед.наук. — Сургут, 1999. — 184с.
4. Коджешау М.Х. Факторы, определяющие физкультурно-спортивную активность студентов // Теория и практика физической культуры. — 1996. — №3. — С. 56—57.
5. Шалар О.Г. Підготовка підлітків до самостійних занять фізичною культурою. — Автореф. дис...к.п.н. — Харків: ХДПУ ім. Г.С. Сковороди, 2002.
6. Еситов Б.П. Самостоятельная работа учащихся на уроках. — М.: Учпедгиз, МП РСФСР, 1961. — 239с.
7. Трубавіна І.М. Випереджаючі пізнавальні завдання як засіб організації самостійної роботи молодших школярів у процесі навчання. Дисертація...к.п.н. — Харків, 1995. — 182 с.

Надійшла до редакції 25.04.2006.

Kriventsova I.V. Independent work in fencing as a component part of future teachers professional training. The independent work in fencing is a deliberate physical and sport activity aimed at physical development, self-perfection, self-realization as a personality. The ability of students intending to become teachers to select appropriate physical exercises, control and correct their physical state, their formed necessity of a healthy way of life are to guarantee a strong nation training.

Key words: student, physical training, fencing, independent work.

Кривенцова И.В. Самостоятельная работа по фехтованию как составная часть профессиональной подготовки будущего учителя.

Самостоятельная работа по фехтованию – это осознанная физкультурно-спортивная деятельность, направленная на физическое развитие, самосовершенствование, реализацию себя как личности. Умение правильно подбирать физические упражнения, самостоятельно контролировать и корректировать свое физическое состояние, сформировавшаяся потребность в здоровом способе жизни у студентов – будущих педагогов через их профессиональную деятельность является залогом подготовки здоровой нации.

Ключевые слова: студент, физическое воспитание, фехтование, самостоятельная работа.